

(רשב"ם), והטעם שרב נטל ידיו לפני קידוש על הפת, ולא קידש על היין לפני נטילת ידיים כדעת בית הלל, כיון שהפת היתה חביבה עליו יותר מהיין, והעדף לקדש על הפת שחביבה עליו, אף שמתוך כך לא יקיים מצות נטילת ידיים מן המובחר (חי' הר"ן). ויש סוברים, שמותר לכתחילה ליטול ידיו לפני קידוש, ודוקא מזיגת יין נחשבת הפסק בין הנטילה לסעודה כיון שמזיגת הכוס בחמין צריכה דקדוק רב, אבל קידוש אינו נחשב הפסק בין הנטילה לאכילה (ר"י בתוס' ד"ה זימנין, וכע"ז פ"ר ת"ש).

ולמפרשים (ראה לעיל שם) שרב ברונא אמר בשם רב, שמי שהפת חביבה עליו אינו יכול לקדש משום שאין מקדשים אלא על היין ואלא על החביב, ראיית הגמ' היא שרב קידש על הפת כשהיתה חביבה עליו, ולא כמו שאמר רב ברונא בשמו שאין מקדשים כלל על הפת, אולם הלכה כרב ברונא בכך שמקדשים רק על החביב, ולכן אם נטל ידיו לפני קידוש, שגילה דעתו שהפת חביבה עליו, יקדש על הפת ולא על היין (ר"ן בדעת הר"ף והרמב"ם).

■ להלכה, אם נטל ידיו קודם קידוש, גילה דעתו שהפת חביבה עליו יותר מהיין, ויקדש על הפת ולא על היין [כנהר"ף והרמב"ם בדעת רב ברונא] (ש"ע א"ח רע"א, יב), ודוקא אם נטל ידיו לפני הקידוש, שמלבד הטעם שהפת חביבה עליו, יש כאן גם חשש היסח הדעת בין נטילת ידיים לאכילה, אבל אם לא נטל ידיו, יכול לקדש על היין אף שהפת חביבה לו (משנ"ב שם, טז). ויש סוברים, שלכתחילה יכול ליטול ידיו לפני קידוש על היין [כר"י ורבינו תם], וכן ראוי לנהוג, שהרי אם מקדש על הפת, בהכרח נטל ידיים לפני הקידוש, ולכן טוב לנהוג תמיד באופן אחד וליטול ידיים לפני הקידוש (רמ"א, ע"פ ביאור המשנ"ב שם, סא). ולכתחילה ראוי ליטול ידיים אחרי הקידוש ולצאת ידי כל הדעות, אולם אם נטל ידיים קודם הקידוש, יקדש על היין ולא על הפת (משנ"ב שם, סב).

טעם אינו מקדש כל הלילה, אלא יקדש מחר לפני הסעודה (רשב"ם, וכע"ז לעיל קה, ב ד"ה ש"מ טעם לגבי הבדלה), כיון שהקידוש צריך להיות לפני הסעודה, וכשאלו ושבע אינו יכול עוד לקדש, ודין זה הוא קנס מדרבנן (הערוך הגר"ש אלישיב, וכע"ז בדבר שמואל). ואף לסוברים שקידוש בליל שבת על היין הוא מדאורייתא [ראה ביאורנו לעיל (ע"א ד"ה זכור)], יש כח ביד חכמים לעקור מצוה מהתורה בשב ואל תעשה (דבר שמואל, וראה מנחת שלמה שהסתפק האם מותר לו לאכול בליל שבת ללא קידוש). ויש סוברים, שאכן חייב בקידוש גם בליל שבת, אלא שכיון שטעם לפני קידוש וביזה את המצוה, אינו ראוי לקדש בעצמו, אלא ישמע קידוש מאדם אחר (מהר"ם חלאווה בשם הראב"ד; בעל המאור כא, ב מדפי הר"ף).

טעם מבדיל, עד יום רביעי (ר"ף כב, א מדפו). ויש שסובר, שאם טעם יכול להבדיל רק במוצאי שבת, אבל אינו יכול להבדיל במשך השבוע (בה"ג קידוש יג, ב), כיון שכל מה שאפשר להבדיל עד יום רביעי אף שהם ימי חול גמורים, הוא משום שנמנע עד עתה מלאכול בגלל קדושת השבת, ונמצא שעדיין יש כאן קצת קדושה לגבי דבר זה, אבל אם כבר אכל, נמצא שאין כאן אפילו קצת קדושה, ושבו אינו יכול להבדיל (ערוך השולחן א"ח רצ"ט, טז). ויש שפירש, שבמוצאי שבת שהוא עיקר זמן הבדלה יכול להבדיל אפילו שטעם וביזה את המצוה, אבל הבדלה במשך השבוע אינה מעיקר הדין, אלא היא מדין תשלומין, ולא תיקנו תשלומין לאדם שזלזל במצוה (עמק ברכה קידוש והבדלה).

הנוטל ידיו לא יקדש, כיון שהקידוש הוא היסח הדעת בין נטילת ידיים לאכילה, אלא אחר יקדש ויוציא אותו ידי חובתו (רשב"ם, וראה דבר שמואל שרק אמירת הקידוש היא היסח הדעת, אבל שמיעת הקידוש מאחר אינה היסח הדעת), ורב אמר כן לשיטתו לעיל (ק, ב) שיש קידוש שלא במקום סעודה, ומכיון שהקידוש אינו קשור לסעודה, נחשב הוא כהפסק בין הנטילה לאכילה, אבל לשמואל שסובר (שם) שאין קידוש אלא במקום סעודה, הקידוש הוא תחילת הסעודה, ואינו הפסק בין הנטילה לאכילה (רא"ש י, טז; טור א"ח רע"א, אולם ראה מהרש"א). ויש מפרשים, שכיון שנטל ידיו לאכילת פת, גילה בכך שהפת חביבה עליו יותר מהיין, וחידש רב ברונא בשם רב, שאדם זה אינו יכול לקדש כלל, כיון שאין מקדשים אלא על היין ולא על הפת, ואין מקדשים אלא על 'חביב', והוא גילה דעתו שהיין אינו חביב עליו [אבל אחרים יכולים לקדש עבורו על היין אף שאינו חביב עליו] (חי' הר"ן בדעת הר"ף והרמב"ם, וראה ביאורים וטפסים בתוס' ד"ה הנוטל וד"ה מקדש).

זימנין דחביבא עליה ריפתא, כשהיה רעב קידש על הפת (רשב"ם), שמצוה לקדש על החביב, ומכל מקום אם רצה לקדש על היין, הרשות בידו, כיון שמצוה מדברי סופרים לקדש על היין (כ"י א"ח ערב ד"ה ועל הפת, ושלא כדברי הר"ן לעיל שאין מקדשים אלא על החביב [ראה ביאורנו להלן ד"ה מקדש, שלדעת הר"ן לא נחלק רב יצחק בר שמואל על רב ברונא בדיון זה]. וראה עוד ביאה"ש ט"ז ד"ה ואם, מה נחשב חביב). ומכאן מוכח שקידוש על היין מדרבנן הוא, שאם מדאורייתא צריך לקדש על היין, היה אסור לבטלו משום חביבות הפת (שו"ת רשב"א ד, רצה). ולסוברים שקידוש על היין הוא מדאורייתא [ראה ביאורנו לעיל (ע"א ד"ה זכור)], הטעם שיכול לקדש על הפת, כיון שכך קיבל משה מסיני שיכול לקדש או על יין או על פת, ומה שאמרו לעיל (ע"א) שצריך לקדש על יין, לאו דוקא הוא, ונקטו כן משום שרגילים לקדש על יין שמשמח אלוקים ואנשים (תוס' ר"ד וספר המכריע ע"א בשם ספר הפרדס).

ויש שפירש, שאפשר לקדש רק על יין ולא על הפת, ומה שאמרו 'זימנין דחביבא עליה ריפתא מקדש אריפתא וכו'', היינו שלפעמים רצה לאכול מיד אחרי הקידוש, ונטל את ידיו לפני הקידוש כדי לאכול פת מיד לאחריו, ולפעמים לא רצה לאכול לאחר הקידוש, כשיטתו לעיל (ק, ב) שיש קידוש שלא במקום סעודה, אבל הקידוש עצמו הוא רק ביין ולא בפת (תוס' בשם ר"ת).

■ להלכה, אם הפת חביבה עליו מותר לקדש על הפת (משנ"ב שם, לב, בדעת הש"ע שם, ט). ויש סוברים שאם יש יין בעיר, אין מקדשים על הפת אף אם היא חביבה עליו [שחוששים לדעת רבינו תם] (רמ"א שם, ע"פ ביאה"ש שם). והעולם נהגו להקל בזה (ראה משנ"ב שם), ואם היין אינו ערב לחכו כלל, בודאי יש לסמוך לקדש על הפת לכתחילה (ביאה"ל שם).

מקדש אריפתא, למפרשים בדברי רב ברונא (ראה לעיל ד"ה הנוטל) שאסור לקדש לאחר נטילה משום היסח הדעת, ראיית הגמ' היא שהקידוש אינו הפסק, מכך שרב קידש על הפת לאחר נטילת ידיים, ומוכח שקידוש על הפת אינו הפסק בין הנטילה לאכילה, והוא הדין שקידוש על היין אינו הפסק בין הנטילה לאכילה, אמנם, רק בדיעבד אין הקידוש נחשב הפסק בין הנטילה לאכילה, אבל לכתחילה יש להסמין את הנטילה לסעודה, כדברי בית הלל במשנה בברכות (א, ב) ש'מזוגין את הכוס ואחר כך נוטלין לידים' [וכפי שהתבאר בגמ' שם (נב, ב), ש'תיכף לנטילת ידיים סעודה']